

Thema: Leef in al je relaties vanuit de houding van Christus
Het Lichtbaken Zoetermeer d.d. 11-06-2023
Voorganger: Fokke Pathuis, Zwolle

- Welkom
- Zingen: LB Lied 538 : 1 en 2
- Votum + zegengroet
- Zingen: Opw 767 - Hoe mooi en hoe heerlijk
- Gebed
- Kindermoment + Lied
- Lezing: Efeziërs 5:21-6:9
- Zingen: Sytze de Vries - Mag ik jou tot goede vriend zijn - vers 1 t/m 5
- Preek
- Zingen: Sela - Jezus liefde voor mij
- Leefregel
- Zingen: LB (2017) 975 : 1, 2, 3 en 4
- Gebed
- Collecte
- Zingen: Sela 'Mag ik jou tot zegen zijn'
- Zegen

Preek

Op zaterdag 1 juli a.s. vindt in het Nationaal Theater in Den Haag de nationale herdenking van Keti Koti plaats, want 150 jaar geleden is de slavernij in Suriname afgeschaft. Officieel al op 1 juli 1863, maar in de praktijk pas in 1873. Want een groot deel van de tot slaaf gemaakten moest nog 10 jaar lang onder staatstoezicht op de plantages werken om de "schade van deze maatregel" voor de plantagehouders te beperken. Daarom stopte de slavernij voor velen pas echt in 1873. Toen was het pas echt Keti Koti, toen werden de ketenen pas echt verbroken.

Afgelopen week werden we met iets soortgelijks geconfronteerd in het dossier over de aardbevingsschade in Groningen. Ook al was het in 2013 duidelijk dat vanwege de veiligheid van de Groningers de gaswinning teruggeschroefd moest worden, toch duurde het bijna 10 jaar voordat de ministerraad hier uiteindelijk toe besloot. Vanwege de economische belangen en de dreiging van miljardenclaims van de grote oliemaatschappijen werd de aardbevingsschade van de Groningers al die tijd als nevenschade geaccepteerd.

1. Paulus biedt leefregels voor een patriarchale samenleving

Dit is de actualiteit van de leefregels die Paulus in Efeziërs formuleert voor de omgang tussen mannen en vrouwen, ouders en kinderen, heren en slaven, en in het verlengde daarvan die tussen werkgevers en werknemers, en ook die tussen de overheid en zijn burgers.

Wat zijn de principes die het concrete gedrag aansturen en welke zijn de soms onzichtbare machten die de ordening van de samenleving bepalen en zo het handelen van ieder mens in zijn verschillende relaties vormen of misvormen? Maar om die leefregels vandaag goed te kunnen toepassen, is het belangrijk om zicht te hebben op de situaties waarvoor Paulus deze leefregels formuleert. Het zijn leefregels die bedoeld zijn om toegepast te worden in wat wij nu als een patriarchale samenleving typeren.

Daarom moet ik eerst iets vertellen over de verhoudingen in de toenmalige samenleving. Want het is een samenleving waarin alles draait om de volwassen man en zijn positie in het godsdienstige, sociale en politieke leven. Vrouwen, kinderen en slaven zijn daaraan ondergeschikt.

1^e. Als *slaaf* of *slavin* heb je zelfs helemaal niets in te brengen. Jouw heer heeft het voor het zeggen. Je bent zijn eigendom. Hij kan met je doen en laten, wat hij wil. Je eventuele vrijheid van handelen wordt bepaald door de kaders en privileges die de heer je kan geven. Je hebt geen rechten, geen positie, je bent eerloos, want je hebt geen eer die je zou kunnen of moeten verdedigen.

Ook al ben je als slaaf biologisch gezien van het mannelijk geslacht, maar als het gaat om wat wij gender noemen, wordt je niet als een man gezien, of als iemand die de eigenschappen of de eer van een man bezit. De wettelijke status van een slaaf is die van een ding, een bezit. Zo wordt ook de slavin niet beschouwd als een vrouw. Ook zij heeft geen eer die geschonden kan worden. Als haar meester dat wil, moet ze seksueel voor hem beschikbaar zijn. En als ze met een ander seksueel contact heeft, dan wordt niet haar eer aangetast, maar wordt er inbreuk gemaakt op het eigendomsrecht van haar meester.

2^e. Als *kind* ben je ook niet in tel. Je bent vooral nog niet volwassen en onmondig. En het gaat erom dat je mondig en volwassen wordt. En daarbij is er een duidelijk verschil of je een jongen of een meisje bent.

Kinderen zijn vooral een verzekering voor de toekomst van de ouders, wanneer die oud zijn. Toch komt het regelmatig voor, dat kinderen na de geboorte gedood of te vondeling werden gelegd, vanwege handicap, ziekte, uit armoede of omdat het een meisje is. De beslissing daarover neemt de vader. Slechts 40% van de kinderen haalt de leeftijd van 20 jaar. Daarom krijgen kinderen ook pas op de achtste of negende dag een naam, wanneer de eerste riskante week na de geboorte voorbij is.

De opvoeding van kinderen kent twee fasen: van de geboorte tot 7 jaar en van 7 tot 14; in de eerste fase kan er nog geen beroep worden gedaan op het verstand en de rede, in de tweede ontwikkelen die zich. De opvoeding op zichzelf wordt wel vergeleken met het temmen van een dier. Dat betekent dat vooral als kinderen jong zijn er een strenge tucht plaatsvindt, ook door middel van soms meedogenloos slaan. Maar ook in de tweede fase komt het voor dat er harde lijfstraffen toegepast worden op onwillige kinderen. Dit sluit niet uit, dat ouders ook van hun kinderen houden. Dat kan gewoon samen gaan met harde opvoedingsmethoden.

3^e. Ook de *vrouw* staat op het tweede plan. D.w.z. zij staat onder het gezag van de man, de *pater familias*, het hoofd van de *oikos* - het huis -, dat zijn vrouw, zijn kinderen, andere familie soms, of zijn medewerkers en de slaven omvat. Dit betekent niet dat een vrouw geen bewegingsvrijheid heeft. Want op bepaalde terreinen en binnen bepaalde grenzen heeft ze wel degelijk macht, kan zij ook spreken en zelfstandig handelen. Vooral binnen het huis heeft zij haar bewegingsvrijheid, maar soms ook daarbuiten. Maar de grenzen worden bepaald door de man onder wiens verantwoordelijkheid en gezag zij uiteindelijk valt. Ook wordt een huwelijk niet uit liefde gesloten, maar om de belangen van de betrokken families en de man te dienen.

4^e. En tenslotte, ook de *man* zelf staat in een bepaalde hiërarchie, met aan de top de Romeinse keizer, die de *pater patriae* wordt genoemd, de vader van het vaderland. Heel de samenleving is georganiseerd rond de waarde van eer en schande. Het gaat daarin om het verkrijgen en het vergroten van je eer en zo hogerop te komen, en het voorkomen dat je te schande wordt gemaakt, waardoor je in een lagere positie terecht. Je bent dus afhankelijk van de gunsten van degenen die boven je staan, maar ook van hen die onder je staan en jou eer kunnen verlenen.

2. *Toch verklaart Paulus die samenleving niet als normatief*

Als we nu kijken naar de leefregels die Paulus geeft, dan is het de grote vraag, of Paulus daarin ook de verhoudingen zoals die in de patriarchale samenleving gelden, normatief verklaart. Zo op het eerste gezicht lijkt het daar wel op. Vrouwen, kinderen en slaven worden opgeroepen het gezag van hun man, hun vader en hun heer te erkennen, en hem te eren.

Toch gebeurt er iets bijzonders. Wat Paulus hier biedt is zijn uitwerking van het afleggen van de oude mens en het aandoen van de nieuwe mens, zoals hij daar over spreekt in 4:22-24. Hij biedt de principes voor een nieuwe mensheid. Jezus heeft door zijn dood aan het kruis verzoening gebracht tussen ons en God, maar ook vrede tussen Joden en heidenen. Zoals het in 2:14-15 staat, dat Christus de muur van vijandschap afgebroken heeft 'om uit die twee in zichzelf één nieuwe mens te scheppen,' de kerk, zijn lichaam.

Tegenover de regels die gelden in het huis van de *pater familias* en de *pater patriae*, zoals die in een patriarchale samenleving functioneren, geeft Paulus de leefregels zoals die gelden in het huis van God, het huis van de Vader, 'die', zoals hij in 3:15 omschrijft, 'de vader is van elke gemeenschap in de hemelsferen en op aarde.'

En als je er zorgvuldiger op let, dan zie je dat deze regels indruisen tegen de gedragscodes van de patriarchale samenleving. Want Paulus bevestigt de hiërarchische verhoudingen van onderdanigheid niet, maar haalt ze juist onderuit.

Allereerst begint hij met de oproep 'Aanvaard elkaars gezag uit eerbied voor Christus,' en past vervolgens deze regel niet alleen toe op vrouwen, kinderen en slaven, maar ook op de man als echtgenoot, op de man als vader en op de man als meester. Waar de man volgens de normale geldende sociale regels zijn rechten op kon eisen, wordt hij nu opgeroepen om zijn vrouw lief te hebben en haar eer te bewijzen, om respect voor zijn kinderen te hebben en hen bij het goede leven van God te brengen, en op dezelfde wijze zijn slaven en slavinnen te eren en hen te respecteren als zij hem eren en gehoorzamen. Behandel hen net zo.

Vooraf uit dat laatste blijkt dat Paulus met zijn aanwijzingen de sociale verhoudingen op zijn kop zet. Slaven en slavinnen hebben per definitie geen eer of recht op eer, maar nu roept Paulus hun meesters op om deze eerlozen eer te geven, de eer van mens te zijn.

3. *Maar vraagt ons om te leven als navolgers van Christus*

Paulus verklaart de patriarchale samenleving dus niet normatief, maar hij roept de Efeziërs op om binnen de gegeven orde het voorbeeld van Christus te volgen. Dat is de norm die hij stelt. Wij vertellen dat onder verwijzing naar de voetwassing door Jezus vaak als dienstbaar en de minste willen zijn. En dat is ook zo. Maar het is meer dan dat. En dat zal juist degene merken, die graag op zijn strepen staat en op zijn positie gesteld is.

Want je leven op zo'n wijze in te richten als waar Paulus toe oproept, is in de ogen van de niet-gelovige Grieken volkomen dwaasheid. Jezus neemt de gestalte van een slaaf aan. Dat betekent dat hij bereid is om afstand te doen van elke vorm van eer. Hij is bereid om eerloos door het leven te gaan. De dood aan het kruis is bij uitstek een straf voor slaven. Al je eer wordt ontnomen, en je wordt met schande overladen.

Kun je je voorstellen hoe de omgeving tegen de man zal aankijken die in een patriarchale samenleving zijn slaven eert?

Die wordt voor gek verklaard. En dat niet alleen, hij zal ook gezien worden als een bedreiging voor de patriarchale orde. Het is dan ook werkelijk een wonder, dat er mensen zijn die geloof hechten aan Paulus' verkondiging om hun vertrouwen te stellen op iemand die als een slaaf gekruisigd is. Net zoals het een wonder is, dat er gelovigen zijn die zich willen verbinden met een Messias die in de ogen van de wereld niets voorstelt omdat hij aan een kruis gestorven is.

Als het over het leven in relaties gaat, dan is dit de kern: dat je de ander liefhebt door hem of haar te erkennen en te waarderen in wie hij of zij is, n.l. een mens op hetzelfde niveau als jij en gelijkwaardig aan jou. De slaaf was een niemand, puur bezit. Een kind moest je dressereren als een dier. En de vrouw was een middel om vooruit te komen, voor nageslacht te zorgen en haar man ter wille te zijn, een afgeleide van de man, maar geen volwaardig mens.

Tegenover de hiërarchie van de patriarchale samenleving zet Paulus in op de gelijkheid en de gelijkwaardigheid van elk mens voor God en in Christus. 'Wij hebben allen dezelfde Heer in de hemel, die tussen ons mensen geen onderscheid maakt,' zegt hij in 6:9.

4. Om zo een nieuwe mensheid te vormen die gekenmerkt wordt door liefde

Het heeft lang geduurd, voordat de consequenties van deze liefdes-principes daadwerkelijk in de samenleving zichtbaar werden. De macht van het systemisch kwaad is moeilijk te breken. Mensen geven hun machtspositie met het daaraan gekoppelde gemak en de economische voordelen, ook al zijn die ethisch gezien discutabel, niet gauw op. Ook christenen hebben met een beroep op de bijbel eeuwenlang de slavernij, de standenmaatschappij en de ondergeschikte positie van de vrouw verdedigd. Zelfs met een beroep op deze concrete aanwijzingen voor de nieuwe levenshouding in huwelijk, gezin en samenleving, zoals Paulus die hier geeft.

Maar als je werkelijk als christenen volgens deze principes wilt leven en de ander, wie hij of zij ook is, en welke positie hij of zij ook heeft, als gelijkwaardig wilt liefhebben en eren, dan kun je mijns inziens niet anders dan afschaffing van de slavernij in de 19^e eeuw, de wettelijke gelijkberechtiging van de vrouw aan de man in de 20^e eeuw, en het verdrag van de Verenigde Naties voor de rechten van het Kind uit 1989, ondersteunen.

Als christen is het dan ook even logisch dat je excuses maakt en je verantwoordelijkheid neemt voor aangedaan onrecht, zelfs al heeft dat maatschappelijke en politieke consequenties. Dat is ook het navolgen van Christus, die de gevolgen van het kwaad gedragen en weggedragen heeft. Dan ga je voor rechtvaardigheid, voor de waarheid en voor de heiligheid.

En even logisch is het dan dat je naast je persoonlijke inzet om volgens deze liefdes-principes te leven ook als christen je inzet om als kerk, als samenleving, en als staat deze principes te bevorderen en systemisch kwaad te breken. Om de vrouw een volwaardige plek in de kerk te bieden, om de slaaf als mens te behandelen en vrij te laten, om een Groninger niet tot een aanvaardbare economische kostenpost te reduceren, om een vluchteling als mens en naaste in nood te zien, om de ander niet vast te pinnen op een eigenschap, sekse of geaardheid, of op zijn of haar afkomst, kleur, religieuze gezindheid of een toevallige omstandigheid waarin hij of zij verkeert, en zo in je houding naar hem of haar toe te ontmenselijken. Kortom, het gaat erom dat in alle situaties, in de kerk, de samenleving, de politiek en in de staat, de menselijke maat de norm voor ons handelen zal zijn.

Christus heeft ons als zijn gemeente lief gehad, hij heeft zichzelf ontgoddelijkt en laten ontmenselijken, en zo zichzelf tot een nobody gemaakt, om ons weer tot onze bestemming te brengen, zullen wij dan niet vanuit onze verbondenheid met hem ook zo de ander, die God ons als naaste gegeven heeft, vertrouwend op zijn Geest, net zo liefhebben als hij ons heeft liefgehad? Amen.